

فصل ششم: سفرنامه و خاطره‌نگاری

۲۷۹. او و دیگر هیچ، سعید طاهریان، ۱۳۸۵، ۱۲۰ ص، پالتویی.

مجموعه خاطرات و احساسات و تأملات نویسنده در جریان سفر او به حج در قالب سفرنامه با سبک داستانی است و گزارشی از سفر وی به مدینه و مکه در بردارد. قلم روان و جذاب نویسنده، روش جلال آل احمد را در خسی در میقات به یاد می آورد.

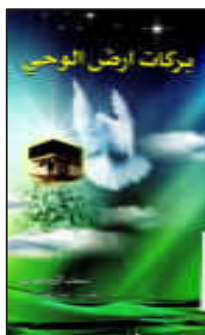
۲۸۰. برکات سرزمین وحی، محمد محمدی ری شهری، ۱۳۸۰، ۱۴۴ ص.

مجموعه خاطرات ویژه مؤلف در سفرهای حج اوست. وی به سبب مسؤولیتش در امور حج و زیارت و ارتباطش با زائران خانه خدا، از گزارش‌های فراوانی درباره کرامات سرزمین وحی آگاه بوده و در این مجموعه خاطراتی را گرد آورده که یا خودش شاهد داستان بوده یا شخص موثقی آن را برایش

نقل کرده است. این کتاب تنها بازگوکننده خاطرات درباره برکات سرزمین وحی نیست، بلکه زائران خانه خدا را با برکات این سرزمین نیز آشنا می‌کند و راه و روش را برای دست‌یابی به آنها نشان می‌دهد.

این کتاب با عنوان Blessings of the land of revelation به انگلیسی ترجمه و منتشر شده است.

همچنین با عنوان «برکات ارض الوحی» به عربی ترجمه و منتشر شده است

۲۸۱. برکات ارض الوحی، ترجمه به عربی: جواد علی کسار، ۱۳۸۱، ۱۷۸ ص، پالتویی.

ترجمه کتاب «برکات سرزمین وحی» است

۲۸۲. به سوی ام القری: سفرنامه حج سال ۱۳۷۳، رسول جعفریان، ۱۳۷۳، ۳۴۳ ص، وزیری.

در بردارنده خاطرات نویسنده و برخی از مطالب تاریخی، جغرافیایی و سیاسی درباره حج سال ۱۳۷۳ شمسی است.

مؤلف پیش از بیان خاطرات خود، در مقدمه‌ای گزارشی از سفرنامه‌های فارسی حج و اطلاعات مأخذشناختی شماری از آنها عرضه می‌کند. کتاب سه پیوست دارد:

۱. سفرنامه حج میرزا علی اصفهانی (۱۳۳۱ق.)؛ ۲. سفرنامه حج محمد ولی میرزای قاجار (۱۲۶۰ق.)؛ ۳. «الوجیزة فی تعریف المدینة» از میرزا محمد مهندس (۱۲۹۴ق.). این پیوست‌ها را مؤلف خود تصحیح کرده است.

۲۸۳. به سوی خدا می رویم، سید محمود طالقانی،
۱۳۸۱، ۲۹۵ ص، رقعی.

گزارش سفرهای زیارتی نویسنده به عتبات عالیات و مکه و مدینه در سال ۱۳۳۱ شمسی (۱۳۷۱ش) است. او و همراهانش با گذر از کشور عراق و پس از زیارت اماکن مقدس کربلا و کاظمین، راهی شام می‌شوند و پس از استراحت در شام به بیروت و از آن جا با هواپیما به عربستان می‌روند. هواپیما در جده فرود می‌آید و آنان از آنجا به سمت مکه حرکت می‌کنند. توصیف تمام اماکن و مقام‌هایی که مؤلف در شهرهای مکه و مدینه آنها را زیارت کرده در کتاب آمده است.

۲۸۴. حج، یوسف رضایی، مقدمه غلامرضا سعیدی،
۱۳۸۵، ۱۹۳ ص، پالتویی.

سفرنامه‌ای درباره اماکن و ارکان حج است که دو بخش دارد؛ بخش نخست به فلسفه حج و ارکان آن و بخش دوم به گزارش سفر حج نویسنده در سال ۱۳۹۵ قمری می‌پردازد.

۲۸۵. حج نیکان: آیت الله احمدی میانجی، عبدالرحیم اباذری،
۱۳۹۰، ۱۱۶ ص، رقعی.

نویسنده در این کتاب پس از بیان شرح حالی کوتاه از آیت الله علی احمدی میانجی (۱۳۰۴-۱۳۷۹ش)، به سفر حج ایشان اشاره می‌کند و به تحریر دیدگاه‌های او درباره حج و اسرار آن و ره‌آوردهای این سفر الهی می‌پردازد و در پایان گزیده‌ای از خاطره‌های آیت الله احمدی را از سفرش به مکه مکرمه بازنویسی و عرضه می‌کند.

۲۸۶. حدیث قافله‌ها، سیدعلی قاضی عسکر، ۱۳۸۲،
۲۳۲ص، وزیری.

مجموعه‌ای از چند سفرنامه و یک مقاله درباره حج و سفرنامه حجاج است. سفرنامه نخست از نویسنده‌ای بی‌نام، اثر کسی از درباریان ناصرالدین شاه قاجار است که برپایه عبارات کتاب، نزد پادشاه، ارجمند بوده و در سال ۱۲۸۸ قمری به حج رفته است. سفرنامه دوم از آن میرزا عبدالغفار نجم‌الملک (منجم‌باشی حاج لطفعلی خان اعلائی)، از درباریان و مردان مهم نزد ناصرالدین شاه است که در سال ۱۲۹۶ قمری به مکه سفر کرده است. سفرنامه سوم، از آن تاجری از تجار شهرستان ابهر به نام حاج لطفعلی خان اعلائی است که در سال ۱۳۳۵ قمری به مکه سفر کرده است. آخرین نوشتار مقاله‌ای است با عنوان «مشکلات حاجیان از زبان سفرنامه‌نویسان» که به برخی از مهم‌ترین مشکلات زائران بیت‌الله الحرام در دهه‌های گذشته می‌پردازد.

۲۸۷. خاطرات سفر آیت‌الله ری شهری به کشورهای عربستان، کنیا، سودان، سیدعلی قاضی عسکر، ۱۳۸۶،
۲۸۸ص، رقعی.

در بردارنده گزارش سفر هیئتی از مقامات ایرانی به چند کشور و بازدید از اماکن تاریخی و مذهبی است. نویسنده که خود همراه و هم‌گام با نماینده ولی‌فقیه در حج و زیارت در سفر به عربستان، کنیا و سودان حاضر بوده، همه مراحل و وقایع این سفر را با قلمی شیوا ثبت کرده است. کتاب چهار فصل دارد: حرمین شریفین، کنیا، سودان، مقالات همایش مهدویت. فصل اول درباره سفر هیئتی از مسئولان سازمان حج و زیارت و بعثه مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۵ به مکه و مدینه به انگیزه بررسی روند امور اجرایی و فرهنگی مراسم عمره است.

فصل ششم: سفرنامه و خاطره‌نگاری ۱۳۳

۲۸۸. داستان باریافتگان: سفرنامه حج، سیداحمد هدایتی (۱۲۵۰ - ۱۳۳۴ قمری)، به کوشش سیدعلی قاضی‌عسکر، ۱۳۷۸، ۳۰۰ ص، رقی.

در بردارنده گزارش سفرهای میرسید احمد هدایتی از رجال علمی و سیاسی عصر قاجار به حج و عتبات عالیات عراق پس از جنگ جهانی اول (۱۲۹۹ م) در سال ۱۳۳۸ خورشیدی است. این سفرنامه اطلاعاتی درباره جغرافیای مسیر و آثار باستانی برخی از مناطق و دگرگونی‌های سیاسی و تحولات نظامی پس از جنگ اول در ایران و عراق و جزیره العرب و شبه قاره هند و اوضاع فرهنگی آن روز و آثار اسلامی و تاریخی مکه و مدینه در بردارد. شرح حال مؤلف و خاندان وی، به همت و کمک پدیدآور در مقدمه اثر آمده است.

۲۸۹. در حریم حرم، سفرنامه حج سال ۱۳۷۴ شمسی، جواد محدثی، ۱۳۷۵، ۱۸۰ ص، رقی.

خاطرات و تأملات نویسنده را در سفر حج در بردارد. وی با هدف جست‌وجوی اهداف و حکمت‌های آیین و اسرار حج و مبانی تاریخی اماکن تاریخی در قالب سفرنامه بیشتر به رخدادهای اجتماعی و بایدهای این سفر عبادی، اجتماعی، سیاسی و تربیتی پرداخته و گزارشی از حج سال ۱۳۷۴ شمسی نیز عرضه کرده است.

۲۹۰. در راه خانه خدا، عزالدین قلوز، ترجمه، تحریر و مقدمه از سیدجعفر شهیدی، ۱۳۸۳، ۱۴۴ ص، پالتویی.

در بردارنده سفرنامه مسلمانی تونسسی به نام عزالدین قلوز و مقدمه‌ای

درازدامن از مترجم درباره علت وجوب حج بر مسلمان مستطیع و چیستی استطاعت است. وی در ترجمه اثر از اشعار فارسی و احادیث اهل بیت علیهم السلام نیز بهره می برد و کتاب را با ذوق زائران فارسی زبان سازگار می کند. عنوان فصول کتاب چنینند: از احرام تا بازگشت، جده، مکه، عرفات، منا، مدینه.

۲۹۱. دل باختگان دیار نور: خلاصه خاطرات دانش آموزی

سفر عمره، سمانه تقوی میلانی، ۱۳۸۵، ۵۴ص، پالتویی.

عنوان دیگر: خلاصه خاطرات دانش آموزی سفر عمره.

در بردارنده سفرنامه نویسنده - از دانش آموزان تهران - به سفر عمره مفرده (مرداد - تیر ۱۳۸۴) است. عنوان های برخی از این نوشته ها چنینند: همه چیز و همه کس نشان از او دارد؛ فرودگاه و وداع با مشایعت کنندگان؛ این جا مدینه است شهر نور و ستاره ها؛ بقیع، فریاد بی صدا و مظلومانه علی؛ اُحد بزرگ ترین عبرت؛ مساجد سبعة؛ لحظاتی با خدا؛ جمال کعبه؛ خدا کند تو بیایی؛ کوه ثور و نگاهی از دور؛ و وداع با بیت الله الحرام.

۲۹۲. دو سفرنامه حج، رسول جعفریان، ۱۳۸۷، ۱۴۴ص،

رقعی.

به گزارش و تعریف دو سفرنامه حج می پردازد: ۱. «سفرنامه مرجانی» ابوالقاسم مرجانی آئین کلائی، روحانی اهل طالقان. سفر وی از رمضان سال ۱۳۳۱ قمری آغاز شده و تا محرم سال ۱۳۳۲ پایان یافته است. ۲. «تفصیل سفر مکه معظمه» نوشته میرزا محمودخان مدیرالدوله وزیر لشکر برادر میرزا احمدخان مشیر السلطنه.

فصل ششم: سفرنامه و خاطره‌نگاری ۱۳۵

او از رجال شهیر دولت قاجاری، وزیر داخله، عدلیه و مالیه بوده که در شعبان ۱۳۲۱ قمری سفرش را آغاز کرده و در صفر ۱۳۲۲ بازگشته است.

۲۹۳. روزنامه سفر مشهد، مکه و عتبات ۱۳۱۵-۱۳۱۶ق، میرزا حسن موسوی اصفهانی، به کوشش رسول جعفریان، با همکاری حمیدرضا نفیسی، ۱۳۹۲، ۲۸۴ص، وزیری.

متن سفرنامه میرزا حسن موسوی اصفهانی به مشهد مقدس و سپس مکه و مدینه و در نهایت عتبات عالیات عراق در سال ۱۳۱۵-۱۳۱۶ق. است. نویسنده فردی روحانی از خاندان علم و سیادت و علاقمند به مکتب شیخیه، بوده است. بخش نخست این سفرنامه، سفرنامه مشهد است که تقریباً به لحاظ روش ثبت و نگارش مستقل است. مدت اقامت وی در مشهد نزدیک به دو ماه بوده است. پس از آن به قصد حج، از مسیر عشق آباد به باکو و از آنجا به استانبول، اسکندریه، سوئز، جدّه، و پس از زیارت حرمین، از راه جبل، به عتبات آمده و سپس از طریق قصر شیرین وارد ایران شده و با عبور از شهرهای مختلف وارد اصفهان شده است. بدین ترتیب کتاب حاضر همزمان، سفرنامه مشهد، حج و عتبات است. این سفرنامه در مقایسه با سفرنامه‌های دیگر ایرانی و شیعی این امتیاز را دارد که نویسنده طی آن مرقد یازده امام را نیز زیارت کرده است.

۲۹۴. سرزمین نور: خاطرات دانشجویان از سفر حج، به کوشش حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ستاد دانشجویی، ۱۳۸۱، ۲۰۴ص، رقعی.

در بردارنده خاطرات و توصیفات گروهی از دانشجویان دانشگاه کاشان درباره سفرشان

به سرزمین حجاز در قالب طرح عمره دانشجویی است. بیشتر نوشته‌ها ادبی و به صورت سفرنامه یا مقاله یا شعرند: برخی از گفتارهای این کتاب چنین است: از دانشگاه تا کعبه، نوشته بهزاد قربانی؛ بوده‌ها و نبوده‌ها، نوشته فریدون یگانه؛ هجرت از خود به خدا، نوشته مرجان صمیمت؛ می محبت از باده ساقی، نوشته مقداد نمکی؛ در اسرار حج، نوشته مژگان سککی.

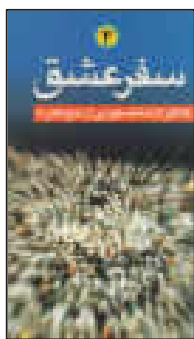
۲۹۵. سفر سبز: قصه‌واره‌ای از سفر به حج، ابراهیم

حسن بیگی، ۱۳۸۴، ۱۰۲ ص، رقی.

عنوان دیگر: قصه‌واره‌ای از سفر به حج.

این سفرنامه، در نوزده بخش مسائل و وقایع و مناسک حج را در قالبی ادبی و داستانی بیان کرده است و از این رو، ارزش ادبی دارد. نویسنده، خاطرات سفر حج خود در سال ۱۳۷۲ش را در قالب یک کاروان زیارتی و با شخصیت‌های خیالی به صورت ۲۵ داستان درآورده و تلاش کرده است در اصول سفر جمعی، آیین آموزشی مناسک حج و روی داده‌های تلخ و شیرین این سفر را توضیح دهد.

ویرایش پیشین کتاب با عنوان قصه‌واره‌ای از سفر به حج: سفر سبز به همت حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی در سال ۱۳۷۳ش منتشر شده است.

۲۹۶. سفر عشق: خاطرات دانشجویان از عمره مفرده، با

همکاری ستاد عمره دانشجویی، ۱۳۸۰، ۱۱۵ ص، پالتویی.

جنگی از خاطرات تنی چند از دانشجویان از سفر عمره است.

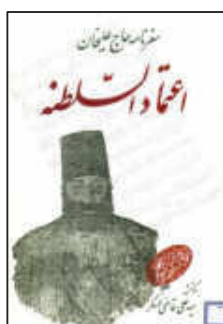
ستاد حج دانشجویی به انگیزه بهره‌مندی بیشتر دانشجویان از

سفر معنوی حج، زمینه را برای خاطره‌نگاری و سفرنامه‌نویسی خود دانشجویان

فصل ششم: سفرنامه و خاطره‌نگاری ۱۳۷

فراهم می‌آورد تا تأثیرات حج در آنان ماندگارتر و سازنده‌تر شود. عنوان برخی از خاطرات این مجموعه چنین است: «لحظه‌های بارانی» نوشته معصومه حکمت؛ «قبله در مسجد الحرام» نوشته سمیه رضایی؛ «شیعه‌ای از مدینه» نوشته یاسر جمالی؛ «توفیق الهی» نوشته محمد تولایی؛ «تولد دوباره» نوشته سعیده دهقان؛ «محضر دوست» نوشته سمیه رضایی و «آخرین نگاه» نوشته ابوالفضل شمس‌الدینی.

۲۹۷. سفرنامه حاج علی خان اعتماد السلطنه، به کوشش

سیدعلی قاضی‌عسکر، ۱۳۷۹، ۱۸۴ص، وزیری.

در بردارنده سفرنامه حاج علی خان اعتمادالسلطنه از مردان سلسله قاجار است. وی بر اثر مشارکت در قتل امیرکبیر فرد

خوش‌نامی در تاریخ ایران نیست، اما سفرنامه‌اش اطلاعات تاریخی، جغرافیایی، علمی و دینی فراوان و سودمندی برای دانش‌پژوهان به‌ویژه مورخان دارد. او در سال ۱۲۶۳ قمری (۱۸۳۶ م) به عتبات عالیات و مکه و مدینه سفر کرده است.

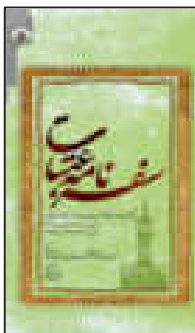

۲۹۸. سفرنامه حجاز یا الرحلة الحجازیة، محمدلایب

بتنونی، ترجمه هادی انصاری، ۱۳۸۱، ۴۷۲ص، وزیری.

در بردارنده سفرنامه ادیب مصری محمد لیب بتنونی است. مؤلف در سال ۱۳۲۷ قمری همراه با عباس حلمی پاشا «خدیو

مصر» به حج رفته و اطلاعات کمابیش سودمندی درباره حرمین شریفین و تاریخ قوم عرب، جغرافیای جزیره العرب تا زمان خودش در این اثر گرد آورد. سفر او ۲۹ ذی‌القعدة ۱۳۲۷ (۱۲ دسامبر ۱۹۰۹) آغاز شد.

۲۹۹. سفرنامه عتبات: گزارشی مبسوط از بیماری وبا در ایران و عراق (۴ رمضان ۱۳۲۱ تا ۱۶ صفر ۱۳۲۲ / ۱۰ شوال ۱۳۲۲ تا ۲۳ صفر ۱۳۲۳)، نوشته حسین خان مهاجرانی، معروف به شجاع‌السلطان همدانی، تحقیق و تصحیح سیدخلیل طاوسی، ۱۳۹۷، ۳۲۸ص، وزیری.

این اثر، گزارش سفرهای یکی از شخصیت‌های عصر قاجار، مشهور به «شجاع‌السلطان همدانی» است که گزارش روزانه سفرش به عتبات عالیات را تدوین کرده و اطلاعات مفیدی را ارائه داده. وی سفرهای بسیاری به شهرهای مذهبی عراق داشته و در برهه‌ای نیز مقیم کربلای معلی بوده است. او همچنین در مقام یکی از صاحب‌منصبان دوره قاجار، بانی برخی اقدامات عمرانی در عتبات مقدس بوده است.

۳۰۰. سفرنامه عتبات، هند و حج، سیدمحمدحسین تقوی قزوینی، ۱۳۹۴، ۳۲۴ص، وزیری.

گزارش مسافرت هشت ماهه مرحوم میرزا سیدمحمد تقوی قزوینی (۱۲۶۵-۱۳۵۸ش.)، از علمای قزوین، به سه کشور عراق، هند و

حجاز می‌باشد. پس از اینکه این اثر توسط بازماندگان مؤلف به پژوهشکده حج و زیارت ارائه شد، آقای محمدعلی باقرزاده از سوی گروه تاریخ برای کار تصحیح آن انتخاب شد. سفر قزوینی در روز ۱۴ شعبان ۱۳۴۰ آغاز شده و تا ۹ ربیع الثانی ۱۳۴۱ قمری به طول انجامیده است.

۳۰۱. سفرنامه مکه: گزارش وقایع سفر به: استانبول، مکه، مدینه، دمشق، بیت المقدس و...، سلطان مراد میرزا حسام‌السلطنه (۱۲۳۳ - ۱۲۹۹ق)، به کوشش رسول جعفریان، ۱۳۷۴، ۳۶۰ص، وزیری.

درباره سفرهای مؤلف به مکه و مدینه و دیگر جای‌ها گزارش می‌دهد. به گفته کمک پدیدآور در مقدمه کتاب، ادبیات سفرنامه‌نویسی در دوره قاجار بسی رشد یافت و سفرهای حج از زمینه‌های سفرنامه‌نویسی این دوره به شمار می‌رفت. حسام‌السلطنه فرزند عباس میرزا از کسانی بود که در سفر حج ۱۲۹۷ق، روی دادهای سفر خود را تقریر و یکی از ملازمانش آن‌ها را تحریر کرده است. وی کمابیش اوضاع اجتماعی و سیاسی شهرها و اماکنی چون مکه، مدینه، استانبول، سوریه، فلسطین و مصر را توصیف می‌کند. حجم کتاب بیشتر با ثبت وقایع شخصی شاهزاده پر شده است که نزد درباریان در سفرنامه‌نویسی رواج داشت. عنوان دیگر آن دلیل الأنام فی سبیل زیارة بیت الله الحرام و القدس الشریف و مدینة السلام است.

۳۰۲. سفرنامه منظوم حج: هزار و دویست بیت، سراینده شهربانو بیگم، به کوشش رسول جعفریان، ۱۳۷۴، ۱۶۰ص، رقی.

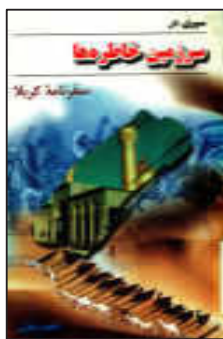
به تعریف و توصیف قطعه شعری درباره حج می‌پردازد. این قطعه ۱۲۰۰ بیت روان و زیبا در قالب مثنوی دارد که بانویی فرهیخته و دانشمند در دوره صفوی آن را در راه سفرش به حج سروده و نکته‌ها و آگاهی‌های جالبی از شهرها و بلاد مردم آن سامان و خلق و خوی‌شان و تصویری از چگونگی حج‌گزاری

مسلمانان به ویژه شیعیان در قرن دوازدهم قمری عرضه کرده و بی گمان در سرایش این منظوم، از شاعر بلند آوازه حکیم نظامی تأثیر پذیرفته است. به گفته محقق اثر، اطلاعات دقیقی درباره هویت این بانو در دست نیست.

۳۰۳. سفرنامه میرزا داوود وزیر و ظایف، به کوشش سیدعلی قاضی عسکر، ۱۳۷۹، ۲۵۶ص، وزیری.

در بردارنده سفرنامه میرزا داود حسینی، معروف به وزیر وظایف آستان قدس رضوی است. وی در حکومت آصف الدوله در خراسان جایگاه ویژه‌ای داشت و در ماه شوال سال ۱۳۲۲ قمری در ۴۵ سالگی سفرش را به حج آغاز کرد و از طریق مشهد، عشق‌آباد، باکو، تفلیس، بندرگاه بلغر، اسلامبول، پرت سعید و کانال سوئز به جدّه رفت و پس از ادای مناسک حج و زیارت مدینه منوره، به عتبات عالیات مشرف شد؛ سپس از طریق خانقین به ایران بازگشت. این سفرنامه در دو بخش از چگونگی حج‌گزاری مسلمانان، کمبود یا نبود امکانات و ویژگی‌های هر یک از اماکن دینی و مذهبی به ویژه حرمین شریفین گزارش می‌دهد: بخش اول (بیشترین صفحات کتاب) گزارش سفر را از آغاز تا پایان و بخش دوم، گزارشی از مناسک حج عرضه می‌کند.

۳۰۴. سیری در سرزمین خاطره‌ها: سفرنامه کربلا، احمد زمانی، ۱۳۸۱، ۲۴۵ص، رقععی.

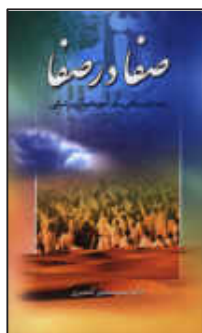
خاطرات مؤلف را از سفر به نجف، کربلا، کاظمین و سامرا در سال ۱۳۷۸ شمسی در بردارد. این خاطرات با تعریف آرام‌گاه‌ها، مساجد و اماکن متبرکه همراهند.

۳۰۵. صبح اندیشه، حسین رضائی فرخانی، ۱۳۸۴، ۲۴۰ ص، رقعی.

در بردارنده خاطرات نویسنده از سفر به عمره و حج است که دو فصل دارد. خاطره‌نویسی مؤلف با قلمی روان و شورمندانانه صورت می‌گیرد و خواننده را با خود به سفر می‌برد. خاطرات خواندنی

دیگر زائران نیز در این اثر آمده است. در فصل اول خاطره سفر عمره او را در سال ۱۳۷۵ در بردارد که شکل مکتوب اندیشه‌های اوست و فصل دوم خاطرات سفر حج را در سال ۱۳۸۲ که بیشتر ثبت وقایع است.

۳۰۶. صفا در صفا: یادداشت‌های سفر حج با هیئت پزشکی، سیدمنصور گتمیری، ۱۳۸۵، ۱۶۷ ص، پالتویی.

عنوان دیگر: یادداشت‌های سفر حج با هیئت پزشکی.

در بردارنده خاطرات سفر حج پزشکی از هیئت پزشکی فرستاده به

حج در سال ۱۳۷۵ ش است. نویسنده افزون بر پزشکی در روزنامه‌نگاری نیز دستی داشته و به همین سبک به خاطره‌نویسی پرداخته است. این خاطرات چهاردهم اسفند ۱۳۷۵ تا ۲۶ فروردین ۱۳۷۶ ش با عنوان «سعی با صفا» در روزنامه جمهوری اسلامی به چاپ رسید و پس از آن، با اندکی حذف و اضافه، به مجموعه‌ای مناسب چاپ بدل شد.

۳۰۷. ضیافت پروردگار: ثبت لحظه‌های شیفتگی در میعاد، زهرا احمدی، ۱۳۹۳، ۱۱۶ ص، رقعی.

این کتاب، اثری عرفانی - ادبی از خاطرات معنوی نویسنده در سفر عمره است.

۳۰۸. گزارشی از فاجعه منا در «طریق یا حجاج»، محمدحسن

شجاعی فرد، ۱۳۹۵، ۲۲۶ص، وزیری.

این نوشتار گزارشی از فاجعه منا (مهر ۱۳۹۴ / ذی الحجه ۱۴۳۶)

است که توسط یکی از اساتید دانشگاه علم و صنعت ایران نوشته

شده است. مؤلف در این حادثه حضور داشته و آنچه که دیده و شنیده را همراه با

برخی اسناد و مدارک در این کتاب آورده است.

۳۰۹. مرآة الحرمین، ابراهیم رفعت پاشا، ترجمه هادی

انصاری، ۱۳۷۷، ۵۶۸ص، وزیری.

عنوان روی جلد: مرآة الحرمین شامل سفرنامه حجاز و تاریخ

و جغرافیای راه‌ها و بقاع متبرکه آن.

به بررسی و شرح سفرهای سرلشکر ابراهیم رفعت پاشای مصری به حج و دیار حجاز

می پردازد. نویسنده در سال ۱۳۱۸ قمری با عنوان فرمانده پاسداران محمل مصری

و امیرالحجاج مصر در سال‌های ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱ و ۱۳۲۵ قمری همراه با کاروان

محمل مصری به حج رفت.

این اثر از مهم‌ترین و سودمندترین نوشته‌های دو قرن اخیر در این زمینه به‌شمار

می‌آید. به گفته مترجم، مؤلف در توصیف اماکن مکه و ویژگی‌های آن و شرح

جزئیات مسیر خود از مصر به حجاز و حرمین مانند منازل، قهوه‌خانه‌ها، پادگان‌ها،

قبایل، تپه‌ها، کوه‌ها و... و ثبت دقیق جغرافیای شهری مدینه منوره (از حرم نبوی و

خانه‌ها و کوچه‌ها و خیابان‌ها و مناطق و حصار شهر و بقعه‌های متبرک)، موشکافانه

و کم مانند قلم زده است.

۳۱۰. مرآت الحرمین، ایوب صبری پاشا، ترجمه میرزا عبدالرسول منشی، به کوشش سید علی قاضی عسکر، ۱۳۹۲، ۵۰۶ص، وزیری.

ترجمه فارسی جلد اول و دوم کتاب مرآت الحرمین، نوشته ایوب صبری پاشا (درگذشت ۱۳۰۸ ق.)، از فضلا و صاحب منصبان دولت عثمانی است. اصل کتاب در پنج جلد درباره تاریخ مکه و مدینه به زبان ترکی نوشته شده است. دو جلد اول این کتاب که مشتمل بر تاریخ مکه است، توسط میرزا عبدالرسول منشی از مترجمان دارالترجمه ناصری و به دستور ناصرالدین شاه، در سال ۱۳۰۷ هجری قمری از ترکی استانبولی به فارسی ترجمه شده است. کتاب حاضر تصحیح دو جلد ترجمه فارسی است. در این کتاب، ایوب صبری پاشا اطلاعاتی درباره اوضاع و احوال حرمین شریفین در طی سالهای ۱۲۸۹ تا ۱۲۹۹ هجری قمری ارائه کرده است. موقعیت جغرافیایی مکه، وضعیت بناهای معظم آنجا، شکل خانه‌های اهالی مکه، آب و هوا، گیاهان، بیماری‌های رایج در مکه، چگونگی ساخت کعبه و تغییرات و بازسازی‌های آن در طول تاریخ، فضایل کعبه، ویژگیهای زندگی مردم در مکه از جمله موضوعات این کتاب هستند.

۳۱۱. مکه و مدینه از دیدگاه جهانگردان اروپایی، جعفر الخلیلی، ترجمه محمدرضا فرهنگ، ۱۳۷۶، ۱۹۳ص، رقعی.

این کتاب ترجمه‌ای از دو بخش موسوعة العتبات المقدسة است. جلد دوم، بخش مکه و جلد سوم، بخش مدینه منوره را در بردارد که دکتر جعفر الخیاط پژوهش‌گر و تاریخ‌نگار عراقی آن را از انگلیسی به عربی ترجمه کرد. سرگذشت خواندنی ماجراجویان و جهان‌گردان اروپایی که با رنج فراوان، خود را به سرزمین وحی (مکه مکرمه و مدینه منوره) رساندند و

اطلاعاتی تاریخی، جغرافیایی و اجتماعی از این سرزمین عرضه کردند، درون مایه کتاب است. این مجموعه هم‌چنین اطلاعات جامعی درباره وضع عمومی خاورمیانه به ویژه جزیره‌العرب و آیین حج و حجاج کشورهای گوناگون نیز به خوانندگان عرضه می‌کند.

۳۱۲. موسم بیداری: گذری بر خاطرات سفر حج،

سیدمهدی علیزاده موسوی، ۱۳۸۹، ۲۳۶ص، رقی.

در برگیرنده خاطرات نویسنده از سفر حج است که فضایل، آداب، مناسک و ویژگی‌های سیاسی - اجتماعی آن را نیز بازگو می‌کند.

نویسنده احساس خود را در نخستین سفرش به حج در کسوت روحانی بر کاغذ نشانده و تجربیات خود را از لحظه حرکتش از ایران تا رسیدنش به جده و آغاز ضیافت، برنامه‌های مکه، آیین حج، دیدار جامعه عربستان و رخدادهای مدینه تا وداع با این سرزمین مقدس، با خواننده در میان آورده است.

۳۱۳. هستم اگر می‌روم، فاطمه حیدری، ۱۳۹۰، ۹۹ص،

رقی.

در بردارنده خاطرات نویسنده از سرزمین وحی در ایام عمره دانشجویی وی است. او در هر بخش از این سفرنامه، پس از تعریف

هر مکان مقدس، با روایتی داستان گونه، موقعیت‌های تاریخی و چگونگی شکل‌گیری مکان‌های مقدس را در مدینه و مکه شرح می‌دهد و معتقد است ناآگاهی از تاریخچه این مکان‌های مقدس و زیارت ناآگاهانه، نه تنها هدایت‌گر و سودمند نیست، بلکه شاید گمراه‌کننده باشد. او برای هر خاطره تاریخ یا نام مکان آن را در فهرست آورده است.

۳۱۴. همراه با خلیل: گزارش سفر حج مرحوم آیت‌الله کاشانی در سال ۱۳۳۱ شمسی، سیدعلی قاضی عسکر، ۱۳۸۴، ۱۰۱ص، پالتویی.

عنوان دیگر: گزارش سفر حج مرحوم آیت‌الله کاشانی در سال ۱۳۳۱ شمسی.

گزارشی از سفر حج مرحوم آیت‌الله کاشانی در سال ۱۳۳۱ شمسی در بردارد. مؤلف بر اساس اظهارات محمدعلی سیگاری، از همراهان سفر ایشان و برپایه اسناد تاریخی، این اثر را فراهم کرده است. آیت‌الله کاشانی شخصیتی سیاسی و مذهبی بود که در این سفر با شخصیت‌هایی ملاقات کرد و کارهایی را صورت داد. محتوای این گفت‌وگوها و کارها در این سفرنامه آمده است و از این‌رو، از سندهای مهم و تاریخی به شمار می‌رود.

